

AKYASAN, Azize Nur, "İngiltere'de İslam Hukuku Alanında Çalışma Yapılan Üniversiteler, Merkezler ve Bu Alanda Hazırlanan Doktora Tezleri", İslam Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Samsun 2018, Sayı: 6, ss. 82-109.

İNGİLTERE'DE İSLAM HUKUKU ALANINDA ÇALIŞMA YAPILAN ÜNİVERSİTELER, MERKEZLER VE BU ALANDA HAZIRLANAN DOKTORA TEZLERİ

Azize Nur AKYASAN*

Özet: Avrupalılar, doğu kültürünü anlamak ve onları daha iyi tanımak için birçok çalışma yapmışlardır. İslam da bu araştırma ve incelemelerin bir parçası olmuş ve bu çalışmalara İslami ilimlerin hepsi dâhil edilmiştir. Özellikle İslam hukuku üzerinde çokça çalışma yapılmış, İslam hukukunun mahiyeti ve kaynağı incelenmiştir. Bu makalede İngiltere'de İslam Hukuku üzerine akademik çalışma yapan üniversiteleri ve merkezleri sıralayıp bugüne kadar yapılmış olan doktora tezlerinin isimleri üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam hukuku, İngiltere, tez.

Universities and Centres in the UK that Study Islamic Law as an Academic Discipline and Their Doctoral Dissertations

Abstract: European people studied the East to understand the culture and know them better. Islam became a part of these studies and researches, and all the Islamic sciences have been included in these studies. There are lots of studies on Islamic Law and these studies deal with the nature of Islamic Law and its source. In this article, I sort the universities and centres which study Islamic Law as an academic discipline in the United Kingdom and tried to evaluate the names of the doctoral thesis on Islamic Law and finance.

Keywords: Islamic Law, United Kingdom, thesis.

82

Giriş

Avrupalıların İslam'a ve diğer Asya ülkelerine olan ilgisi uzun zamandan beri devam etse de bu çalışmaların akademik ortama taşınması ve kurumsallaşması 19. yüzyılda gerçekleşmiştir.¹ 1960 yılına kadar iki asır içerisinde yaklaşık 60 bin kitap yazıldığı söylenmektedir. İslam araştırmalarında kıta Avrupası daha öncü bir rol üstelenmiş ve Alman oryantalistler bu alanda lider konumuna gelmişlerdir.² İngiltere'deki oryantalist çalışmalar ise 1879 yılında *Cambridge Üniversitesi* Arapça Kürsüsüne William Wright'ın atanması ile hareketlenmeye başlamış,³ daha sonra Oxford'da Hamilton Alexander Roskeen Gibb de bu hareketliliğe

* Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri, azizenura@gmail.com

¹ Davutoğlu, Ahmet, "Batı'daki İslâm Çalışmaları Üzerine", *Oryantalizmi Yeniden Okumak: Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 27.

² Yıldırım, *Oryantalistlerin Yanılgıları*, s. 40.

³ Bulut, Yücel, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, İstanbul: Küre Yayınları, 2004, s. 115.

İngiltere’de İslam Hukuku Alanında Çalışma Yapılan Üniversiteler,
Merkezler ve Bu Alanda Hazırlanan Doktora Tezleri

katılmıştır.⁴ Londra Üniversitesi bünyesinde 1916 yılında *School of Oriental and African Studies*’in (Oryantal ve Afrika Çalışmaları Okulu) kurulması ve buna benzer başka kurumlarla beraber İngiltere’de oryantalistlerin İslam çalışmaları akademik bir sıfat kazanmaya başlamıştır.⁵ Zamanla da İngiltere’deki bu oryantalistler Amerika’daki oryantalist çalışmaları da etkilemiştir.⁶

İngiliz oryantalistlerin özelde İslam hukuku üzerine çalışmaları ise Müslüman sömürgelerindeki hukuki meselelere çözüm bulmak üzere başlamıştır.⁷ İngilizce olarak yazılan ilk eserler ise oryantalistlerin elinden çıkmıştır.⁸ İslam hukukunun mahiyeti,⁹ fıkın kaynaklarının sıhhati¹⁰ ve bu hukukun kökeni¹¹ oryantalistlerin üzerinde durduğu temel konulardandır. On dokuz ve yirincinci yüzyılda başlayan bu oryantalist çalışmalarda İngiltere’de Noel Coulson ve Norman Andersen İslam hukuku alanında ön plana çıkmıştır.¹²

Birleşik Krallık’ta İslam hukuku üzerine önemli birçok çalışma ortaya koyulmuştur. Yaptığımız araştırmada altmış üniversitede İslam hukuku alanında yaklaşık beş yüz doktora tezi¹³ tespit edebildik. Bu tezler arasında en eski olanı 1928 yılında Oxford Üniversitesi’nde M. S. Ali-Khan tarafında yapılmış olan “*Usury and the principles of Muhammeden law*” (Faiz ve Muhammedi Hukukun İlkeleri) adlı doktora tezidir. Bu tarihten sonraya baktığımızda da doktora tezleri belli aralıklarla yazılmaya devam etmiştir. 1970 ve sonralarında ise neredeyse her yıl sadece İslam Hukuku üzerine bir doktora tezi yazılmıştır diyebiliriz. İncelediğimiz üniversitelerden bazılarında sadece bir doktora tezine ulaşılabilirken bazı üniversitelerde ise İslam hukukunun belirli bir alanına dair birçok doktora tezi yayınlandığını görmekteyiz.

⁴ Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, s. 116.

⁵ Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, s. 116.

⁶ Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, s. 155.

⁷ Bedir, Murteza, “Oryantalistlerin İslâm Hukuku Mahiyetine Dair Tartışmaları”, *Oryantalizmi Yeniden Okumak: Batı’da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 372.

⁸ Yayla, Mustafa, “I. Ve II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Batı’da İslâm Hukuku Çalışmalarının Durumu” *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2016, sayı: 27, s. 685.

⁹ Bedir, Murteza, “Oryantalistlerin İslâm Hukuku Mahiyetine Dair Tartışmaları”, s. 371.

¹⁰ Bedir, Murteza, “Oryantalistlerin İslâm Hukuku Mahiyetine Dair Tartışmaları”, s. 373.

¹¹ Bedir, Murteza, “Oryantalistlerin İslâm Hukuku Mahiyetine Dair Tartışmaları”, s. 377.

¹² Bedir, Murteza, “Oryantalistlerin İslâm Hukuku Mahiyetine Dair Tartışmaları”, s. 381-382.

¹³ Tezleri aratırken kullandığımız terimler “Islamic Law” ve “Islamic Economy”dir. Tezleri bulduğumuz kaynak: ethos.bl.uk (British Library, e-theses online service), 26.11.2017.

1. Oxford Üniversitesi (University of Oxford)

Oxford Üniversitesi İngiltere’de Londra’nın kuzey-kuzeybatısında 12. yüzyılda kurulmuş olup üniversitenin fakülteleri başlangıçta teoloji, hukuk, tıp ve beşerî ilimlerden oluşmaktaydı. İlk zamanlarda üniversite binası olmadığı için dersler kiliselerde veya kiralanmış salonlarda okutulmaktaydı. Zamanla gelişen üniversiteye bağlı birçok eş seviyede kolejler de bulunmaktadır.¹⁴ Üniversite’nin kendi sitesinden ulaştığımız doktora tezleri toplamda 14 tane. En erken yazılmış olan tez 1928 yılında, en son yazılmış tez ise 2015 yılına aittir. Tezlerin isimleri üzerinden yaptığımız inceleme ise şöyledir: 2000’lere kadar yazılmış olan tezlerde faiz, İsmailî fıkıh¹⁵ ve akitler incelenmiştir.¹⁶ Daha sonraki tezlerde ise Mısır, Yemen, İran ve Bangladeş gibi ülkeler üzerine hukuki incelemeler yapılmıştır. Ayrıca İngiltere hukuku ve İslam hukukunu karşılaştırmalı ele alan tezler de vardır. Şeriat ve İngiltere hukukunun birleşmesiyle oluşan Anglo-Muhammedî hukukta vakıfların etkisi¹⁷ üzerine de bir tez yazılmıştır. Mezhepler üzerine de çalışma yapılmış, bu bağlamda Malikî mezhebi, Şevkânî, İbn Kutluboğa, İbnü’n-Nehhâs ve İbnü’l-Hâc üzerine tezler yazılmıştır. Ayrıca aile hukuku, kadın hakları ve evrensel insan hakları da ele alınan diğer konulardandır.

Bu üniversite bünyesinde çeşitli master ve doktora programları bulunmaktadır. Bunlardan biri iki yıllık *Islamic Studies and History* (İslam Araştırmaları ve İslam Tarihi) master programıdır. Bu master programı İslam memleketlerinin politik, sosyal ve entelektüel tarihi üzerine yoğunlaşır. Birinci yılda dil eğitiminin yanında din ve İslam tarihi dersleri vardır. İkinci yıl dil eğitimi devam etmekle birlikte tez üzerine çalışılır. Bu master programından mezun olan kişiler işletme, iktisat hukuku vb. pozisyonlarda iş bulabilir.¹⁸

Diğer master programları *Modern Middle Eastern Studies* (Modern Orta Doğu Araştırmaları), *Oriental Studies* (Şarkiyat Araştırmaları) ve *Islamic Art and Archaeology* (İslam Sanatı ve Arkeolojisi) isimleriyle Oriental Studies fakültesinde okutulmaktadır.

¹⁴ <https://www.britannica.com/topic/University-of-Oxford>, 29.11.2017.

¹⁵ Lokhandwalla, Shamoan T., *The Origins of Ismaili Law* (İsmailî Fıkıhın Menşei, 1951).

¹⁶ Hassan, Hussein., *Contract Theory: Views from the Islamic Legal System* (Akit Teorisi: İslam Hukukundan Görüşler, 2001).

¹⁷ Abbasi, Muhammad Zubair, *Shari’a Under the English legal System in British India: Awqāf (endowments) in the Making of Anglo-Muhammedan Law* (Britanya Hindistan’ındaki İngiliz Hukuk Sistemi İçinde Şeriat: Anglo-Muhammedî Hukukun Oluşumunda Vakıflar, 2013).

¹⁸ <https://www.ox.ac.uk/admissions/graduate/courses/mphil-islamic-studies-and-history?wssl=1>, 29.11.2017.

Oriental Studies ismiyle bir doktora programı da bulunmaktadır. Bu programda Çin, Japonya vb. ülkelerin yanında İslam ve İslam dünyası da incelenmektedir.

1.1. Oxford İslam Araştırmaları Merkezi (Oxford Centre for Islamic Studies, OCIS)

Bu merkez Oxford Üniversitesine bağlı olup 1985’te kurulmuştur. İslam ve Batı dünyası arasında bir buluşma noktası sağlamaktadır. Merkez kendisini öğretim, araştırma ve akademik yayınları geliştirmeye adanmıştır. İyi bir akademik kadrosuyla da İslam kültür ve medeniyetini en iyi şekilde anlatmaya çalışmaktadır.¹⁹ Ayrıca İslam İktisadına dair araştırmalar da yapılmaktadır. Bu merkez hem kendisi araştırmalar düzenlemekte hem de başka kurumlarla iş birliği içinde bulunmaktadır.²⁰

Bu merkezde İslam iktisadına dair yapılan araştırmalar diğer uluslararası iktisadi kurumlar ve Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu gibi düzenleyici makamlarla iş birliği içinde yürütülür. 2010’dan bu yana bu komisyon ile yıllık olarak İslam İktisadı üzerine toplantılar yapılır. Bu merkez tarafından 2014’te seminer, 2015’te ise bir zirve düzenlenmiştir.²¹

2009 yılından beri çeşitli konular hakkında seminerler düzenleyen merkez 2017 yılında dirimsel tıp (*biomedicine*) üzerine seminerler de vermektedir.²²

Ayrıca bu merkez tarafından *The Journal of Islamic Studies* (İslam Araştırmaları Dergisi) dergisi yılda üç kez olmak üzere yayınlanmaktadır.

2. Cambridge Üniversitesi (University of Cambridge)

13. yüzyılda İngiltere’nin Cambridge şehrinde kurulmuş olan bu üniversitede İslam Hukuku alanında yapılmış on doktora tezini tespit edebildik. Bu doktora tezlerinden bizim ulaşabildiğimiz ilki 1989 yılında Susan Elizabeth Rayner tarafından yazılmış *“The theory of contracts in Islamic law: a comparative analysis with particular reference to the modern legislation in Kuwait, Bahrain and the United Arab Emirates”* (İslam Hukukunda Akit Teorisi: Kuveyt, Bahreyn ve Birleşmiş Arap Emirlikleri’ndeki Modern Yasamalara Hususi Atıflarla Karşılaştırmalı Bir Analizi) adlı doktora tezdur. Bu üniversite tarafından bizim tespit edebildiğimiz son tez ise 2013 yılında yayınlanmıştır.

¹⁹ <http://www.oxcis.ac.uk/>, 29.11.2017.

²⁰ <http://www.oxcis.ac.uk/aboutus.html>, 29.11.2017.

²¹ <http://www.oxcis.ac.uk/islamicfinance.html>, 29.11.2017.

²² Seminerler hakkında daha geniş bilgi için bkz.:
<http://www.oxcis.ac.uk/seminars/seminars.html>, 29.11.2017.

Genel olarak incelediğimizde bitirilmiş olan doktora tezlerinde iktisat (akitler, faiz), ceza hukuku (zina), aile hukuku (nikah, kadın hakları) ve kamu hukuku gibi konular ele alınmıştır. İslam Hukuku'nun uygulandığı Kuveyt, Bahreyn, BAE²³ gibi ülkeler üzerine mukayeseli çalışmalar yapılmış, ayrıca bu ülkelerden bazıları özel olarak da incelenmiştir. Sömürge Hindistan'ında uygulanan İngiliz Hukuku incelemeleri²⁴ de yapılan diğer tezler arasındadır. Modernleşme ile beraber İslam Hukuku'nun modernleşmesi²⁵ üzerine de bir tez yazılmıştır. İslam iktisadının küresel ekonomide yankısı da incelenen diğer çalışma alanlarındandır.²⁶

Asian and Middle Eastern Studies (Asya ve Orta Doğu Araştırmaları) fakültesinde *Middle Eastern and Islamic Studies* (Orta Doğu ve İslam Araştırmaları) başlığı ile bir master programı bulunmaktadır. Bu programda *Müslüman-Yahudi İlişkileri* ve *İran Kültürü Tarihi* olmak üzere iki seçenek sunulmaktadır. Müslüman ve Yahudi ilişkilerinde temel kaynaklara inilerek dinler arası tartışmalı konular nesnel bir şekilde incelenmektedir. Ana konularında ise; İslam dünyasının Yahudi dilleri, Müslüman ve Yahudi düşüncesi, Hukuk, Toplum ve Arap-İsrail çatışması gibi konulara yer verilmektedir.²⁷

2.1. Prens Alwaleed Bin Talal İslam Araştırmaları Merkezi (The Prince Alwaleed Bin Talal Centre of Islamic Studies, CIS)

Bu merkez üniversiteye bağlı olup İslam'ın ve Müslümanların rolünü anlamada yapıcı ve eleştirel bir anlayış sunmaya çalışmaktadır. Merkezin önemli odak noktalarından biri İngiltere ve Avrupa'dır.²⁸ 2008 yılında Cambridge'de kurulmuştur.²⁹ Bu merkez aktif bir şekilde seminerler ve konferanslar düzenlemektedir.

3. Aberdeen Üniversitesi (The University of Aberdeen)

²³ Al-Anezi, Rashid Hamad, *A Study of the Role of Nationality in International Law with Special Reference to the Law and Practice of Kuwait* (Kuveyt Hukuku ve Teamülüne Özel Atıflarla Uluslararası Hukukta Milletçiliğin Rolü Üzerine Bir Çalışma, 1989).

²⁴ Singha, Radhika, *A 'Despotism of Law': British Criminal Justice and Public Authority in North India, 1772-1837* (Bir Hukukun Despotizmi: Kuzey Hindistan'da İngiliz Ceza Yargılaması ve Kamu Otoritesi, 1990).

²⁵ Thompson, Todd Melvin, J.N.D. Anderson, *Nationalism, and the 'Modernisation' of Islamic Law, 1932-1984* (Milliyetçilik ve İslam Hukuku'nun 'Modernleştirilmesi', 1932- 1984), (2010).

²⁶ Fang, Shihao Eddy, *The Diffusion of Shariah-based Knowledge in Global Finance: A Cognitive Investigation Among Western Economic Agents* (Küresel Ekonomide Şeriata Dayalı Bilginin Nüfuzu: Batılı Ekonomik Temsilcileri Arasında Bilişsel Bir Tetkik, 2013).

²⁷ <https://www.graduate.study.cam.ac.uk/courses/directory/amampmei>, 30.11.2017.

²⁸ <http://www.cis.cam.ac.uk>, 29.11.2017.

²⁹ <http://www.cis.cam.ac.uk/about/introduction/>, 29.11.2017.

İngiltere’de İslam Hukuku Alanında Çalışma Yapılan Üniversiteler, Merkezler ve Bu Alanda Hazırlanan Doktora Tezleri

William Elphinstone tarafından 1495’te Aberdeen şehrinde kurulan üniversite İskoçya’nın en eski üçüncü, Birleşik Krallığın en eski beşinci üniversitesidir.³⁰ Üniversitede *Islamic Law* (İslam Hukuku) başlığı altında bir doktora programı sunulmaktadır. İslam Hukuku, Şeriat ile fıkıhın tüm araştırma alanları (fıkıh usulü, finans sektöründe şeriat uygunluğu, aile hukuku, Müslüman toplumda kadının yeri, hukuki reform, ceza hukuku, çevre hukuku ve hukukun diğer alanları) bu programa dahildir.³¹ İslam Hukuku alanında tespit edebildiğimiz 17 doktora tezinin ilki 1988 yılında Hailani Muji Tahir tarafından yazılan “*Islamic Budgetary Policy: In Theory and Practice*” (İslam Bütçe Politikası: Teori ve Teamül) adlı çalışmadır. En son yayınlanan doktora tezi ise 2016 yılına aittir.

Maslahat-ı mürsele, akitler, İslamî bankacılık, akreditifler, faiz³², hile, ticaret, bey’ül-îne, çocuk kaçırma, insan hakları, kadın hakları³³ ve evlilik doktora tezlerinde incelenmiş olan bazı konulardır. Bunun yanında İsnâşeriyye’nin görüşlerinin de bahsedildiği bir tez yazılmıştır. Ayrıca Libya, Malezya, Pakistan, Suudi Arabistan, BAE³⁴ ve Ürdün doktora tezlerinde incelenen ülkeler arasındadır.

4. Edinburgh Üniversitesi (The University of Edinburgh)

1583’te İskoçya’nın başkenti Edinburgh’da kurulan üniversite Birleşik Krallık’ın en eski üniversitelerinden birisidir.³⁵ *School of Literatures, Languages & Cultures*’da (Edebiyat, Dil ve Kültür Fakültesi) *Islamic and Middle Eastern Studies* (İslam ve Orta Doğu Araştırmaları) adlı master programı bulunmaktadır. *Critical Readings in Islamic and Middle Eastern Studies* (İslam ve Orta Doğu Araştırmalarında Eleştirel Okumalar) adlı ders İslam tarihi,

³⁰ <https://www.abdn.ac.uk/about/history/index.php>, 30.11.2017.

³¹ <https://www.abdn.ac.uk/study/postgraduate-research/research-areas/1100/islamic-law/>, 23.03.2018.

³² Buckley, Susan L., *A Theological Examination of the Religious Teaching on 'Usury' within the Three Monotheistic Traditions of Judaism, Christianity, and Islam and Its Relevance for the World Today* (Üç Monotheist Geleneğin -Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam- Faiz Üzerine Dini Öğretisinin Teolojik Bir İncelemesi ve Bugünün Dünyasına Uygunluğu, 1996).

³³ Zarzour, Asma Adnan, *The Particularities of Human Rights in Islam with Reference to Freedom of Faith and Women's Rights: A Comparative Study with International Law* (İnanç Özgürlüğü ve Kadın Hakları Bağlamında İslam’da İnsan Hakları Özellikleri: Uluslararası Hukuk ile Karşılaştırmalı Bir Çalışma, 2008).

³⁴ Khan, Tahreem Noor, *A Study of Customers' Perception and Attitude to Islamic Banking: Products, Services, Staff, Shari'ah Board and Marketing in Five Countries: Pakistan, Malaysia, Saudi Arabia, UAE and UK* (Müşterilerin İslamî Bankacılığa Karşı Algısı ve Tutumu: Ürünler, Hizmetler, Personel, Şeriat Kurulu ve Beş Ülkede Pazarlama: Pakistan, Malezya, Suudi Arabistan, BAE, Birleşik Krallık, 2011).

³⁵ <https://www.ed.ac.uk/about/our-history>, 30.11.2017.

Arap edebiyatı, İslam düşüncesi, Orta Doğu tarihçiliği, Modern orta doğu tarihi ve siyaset gibi konularla ilişkilidir.³⁶ Yine aynı fakültede yer alan *Islamic Studies* (İslam Araştırmaları) adlı lisans programında öğrencilere dil eğitimi verilip İslam tanıtıldıktan sonra İlahiyat, Siyaset, Sosyal Antropoloji, Sanat Tarihi gibi dersler okutulmaktadır. Ayrıca öğrenciler yurtdışında okuma imkanından faydalanarak İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne de gelebilmektedirler.³⁷ *Islamic and Middle Eastern Studies (IMES)* adında bir de doktora programı bulunmaktadır.

Bu üniversitede İslam hukuku alanında tespit edebildiğimiz 28 doktora tezinden ilki 1984 yılında Omotosho, A. Al-R.O. tarafından yazılan "*The Problem of al-amr in usul al-fiqh*" (Fıkıh Usulünde Emir Sorunu)³⁸ adlı çalışmadır. Tespit edebildiğimiz son tez ise 2016 yılına aittir. Genel olarak tezleri incelediğimizde karşımıza içtihad, mesalih-i mürsele, örf, zaruret, Şia'da icma, akitler, damân, müşareke, kar-zarar ortaklığı³⁹, taksitle satış, İslamî bankacılık, ticaret hukuku, zekât⁴⁰, zimmilerin konumu, devletin dokunulmazlığı, şahitlik⁴¹, evlilik, nesep, haksız fiil, vakıflar, had cezaları, cihad, bağı ve tecavüz gibi konular çıkmaktadır. Ayrıca Malezya, Mısır, Sudan, Irak, Kuveyt, Pakistan, İran ve Hindistan gibi ülkelerde uygulanan İslam Hukuku da bazı tezlerin konusunu oluşturmaktadır.

5. Durham Üniversitesi (Durham University)

1832 yılında İngiltere'nin kuzeydoğusunda bulunan Durham şehrinde kurulmuş olan ve oldukça köklü bir tarihe sahip olan bu üniversite Oxford ve Cambridge ile beraber İngiltere'nin en eski üniversitelerinden sayılmaktadır.⁴² Bu üniversite bünyesinde İslam Hukuku'nda özellikle de İslam İktisadı üzerine birçok doktora tezi yayınlamıştır. Tespit edebildiğimiz 64 doktora tezinin büyük bir kısmı İslam İktisadı üzerinedir. Ulaşabildiğimiz ilk doktora tezi 1977 yılında Abubaker Aliu Gwandu

³⁶ <http://www.drps.ed.ac.uk/current/dpt/cximes11044.htm>, 30.11.2017.

³⁷ <https://www.ed.ac.uk/literatures-languages-cultures/islamic-middle-eastern/undergraduates/degree-programmes/ma-hons-islamic>, 30.11.2017.

³⁸ Uysal, Enver, "İngiltere Üniversitelerinde 1965-1984 Yılları Arasında İslami Bilimlerde Yapılmış Lisansüstü Çalışmalar" *Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakülteleri Dergisi*, 1994, c. 6, sayı: 6, s. 485.

³⁹ Zainol, Zairani, Profit/loss sharing and risk in the Islamic banking system with a special reference to Malaysia (Malezya Bağlamında Kâr-Zarar Ortaklığı ve İslami Bankacılıkta Risk, 2007).

⁴⁰ Wan Ahmad, Wan Marhaini, Zakat investment in Malaysia: a study of contemporary policy and practice in relation to Shari'a (Malezya'da Zekât Yatırımı, 2012).

⁴¹ Brahim, I. M., The testimony of witnesses and its role in Islamic criminal jurisprudence (İslam Ceza Hukuku'nda Şahitlerin Şahitliği ve Rolü, 1994).

⁴² <https://www.dur.ac.uk/about/shaped/>, 30.11.2017.

tarafından yazılmış olan “*Abdullahi B. Fodio as a Muslim Jurist*” (Müslüman Bir Fakih Olarak Abdullahi B. Fodio) adlı tezdır. Bu üniversitede yayınlanan ilk tezlerde İslam hukukunun farklı alanları konu edinilirken, son yıllarda doktora tezleri iktisat alanına yoğunlaşmış gibi görünmektedir. Durham Üniversitesi’nin en son yayınladığı tez ise 2017 yılına ait olmakla beraber İslam iktisadı ile ilgilidir.

Bu üniversitede İslam İktisadı üzerine İşletme Fakültesi’nde 2 tane master programı bulunmaktadır. Bunlar: *Islamic Finance and Management* ve *Islamic Finance* (İslam İktisadı’nda İslami Finans ve İşletme)’dir. İlk programdaki okutulan dersler şunlardır: İslami Bankacılık ve Finans, İslam Hukuku ve Mali İşlemler, İslami Siyasal İktisat, İslam Muhasebesi, Örgütsel Davranış, İslami İşletme ve İslam İktisadında Risk Yönetimi Konuları. *Islamic Finance* programındaki dersler ise şunlardan oluşmaktadır: İslami Bankacılık ve Finans, İslam, Hukuku ve Mali İşlemler, İslami Siyasal İktisat, Maliye Teorisi, Ekonometrik Yöntemler, İslami Sermaye Piyasaları ve İslam İktisadında Risk Yönetimi Konuları.

Master programının yanında her yaz *Durham Islamic Finance Summer School* (Durham İslamî Finans Yaz Okulu) düzenlenmektedir. Ayrıca doktora programı da bulunmaktadır.

Bu üniversitenin doktora tezlerinde, fıkıh usulü konularından sadece istihsan ele alınırken, kadının konumu, kadın eşitliği, vasiyet ve miras uygulamaları, ceza kanunu, irtidad, mikro işletme, konut finansmanı, katılımcı finans, İslamî bankacılık, ticari bankacılık, kar-zarar ortaklığı, tekâfül, likidite riski, risk yönetimi, kira sertifikası (sukuk), tefecilik, rızık, hisbe teşkilatı ve vakıflar gibi konular tezlerde işlenen bazı konular arasındadır. Ayrıca Pakistan, Suudi Arabistan, Mısır, Malezya, Ürdün, Kuveyt, Sudan, Libya, Singapur, Endonezya, İran ve Tayland gibi ülkeler doktora tezlerine konu edilmiş ve bazı ülkeler Batı ülkeleri ile kıyaslanmıştır.

5.1. Durham İslamî Ekonomi ve Finans Merkezi (Durham Centre for Islamic Economics and Finance)

Yirmi beş yıldan fazla bir süre faaliyet gösteren bu merkez İslam iktisadı üzerine diğer ileri gelen akademik kurumlarla beraber uluslararası konferanslar düzenlemekte ve sponsorluk faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu merkez İslam iktisadı çalışmaları üzerine araştırma yapma, makaleler, kitaplar ve raporlar yayınlama ile ün kazanmış bir merkezdir ve bu alanda dünya çapında lider olma görevini devam ettirmeyi amaçlamaktadır.⁴³

⁴³ <https://www.dur.ac.uk/dcief/>, 30.11.2017.

6. Londra Üniversitesi (University of London)

Dönemin önde gelen üniversiteleri olan Oxford ve Cambridge üniversitelerine bir alternatif olarak 1858 yılında İngiltere'nin Londra şehrinde kurulmuştur.⁴⁴ Bu üniversitenin bünyesinde bulunan *School of Oriental and African Studies* (Oryantal Afrika Araştırmaları Okulu) (SOAS), *Queen Mary* (Kraliçe Mary), *London School of Economics and Political Science* (Londra Ekonomik ve Siyasi Bilimler Okulu), *Birkbeck*, *Goldsmiths College* (Goldsmiths Koleji), *King's College* (Kral Koleji) ve *Royal Holloway* gibi kurumlarda elli üç doktora tezi tespit ettik. Bu tezlerin en erkeni 1958 yılında A. M. Naqeshbandi tarafından yazılmış olan "*The Doctrine of Concensus (Ijma) in Islamic Law*" (İslam Hukuku'nda İcma Doktrini) adlı doktora tezidir. Hala doktora tezleri yayınlayan üniversitenin ulaşabildiğimiz en son yayınlanan doktora tezi ise 2016 yılına aittir. En çok doktora tezi SOAS'dan çıkmıştır.

SOAS Hukuk Fakültesi'nde İslam hukuku üzerine 4 master programı bulunmaktadır. Bunlar: *Human Rights and Islamic Law* (İnsan Hakları ve İslam Hukuku), *Islamic Law* (İslam Hukuku), *Law of Islamic Finance* (İslam İktisadı Hukuku) ve *Islamic Societies and Culture* (İslam Toplamları ve Kültürü)'dür.

Human Rights and Islamic Law programı insan hakları ve İslam hukuku arasındaki farklı teorik bakış açılarının birbirleriyle olan ilişkisini eleştirel bir yaklaşımla inceler ve bu açıdan çoğunluk nüfusu Müslüman olan ülkelerin uygulamalarını inceler. Bu programda insan haklarının kaynağı, içeriği ve uygulanışı ile İslam hukukunun uygulanışı hakkında eleştirel bir analiz yapılır. Programda ele alınan ana konular arasında; düşünce, vicdan ve din özgürlüğü ile fikir ifade etme özgürlüğü hakkı, azınlık, kadın ve çocuk hakları, işkence, zulüm, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamelenin yasaklanması ve cezaları, adil yargılama hakkı ve bazı Müslüman çoğunluklu ülkelere ait örnek vaka incelemeleri de bulunur.

Islamic Law programı karşılaştırmalı bir yaklaşım ile İslam hukukunun tarihini ve gelişimini inceler. Birinci dönemde İslam hukuku geniş bir çerçevede işlenir. Burada İslam Ceza Hukuku ve Fıkıh Usulü de öğretilir. İkinci dönemde ise aile hukuku (nikah, talak, velayet, vesayet, çocuk velayeti) işlenir. Ayrıca, günümüzde İslam aile hukukunu uygulayan ülke örnekleri incelenir.

Law of Islamic Finance programının amacı İslam İktisadı Hukuku hakkında doğru ve güvenilir bir bilgi sunmaktır. İslam iktisadının gelişim

⁴⁴ <https://london.ac.uk/about-us/history-university-london>, 29.11.2017.

sebepleri, şeriatın/fıkıhın modern ortama uygulanması, riba ve gararın yasaklanması ile günümüzdeki uygulamaların İslamîliği gibi genel konular içerir.

İslam toplumlarını kökenlerinden günümüze kadar inceleyen *Islamic Societies and Culture* adlı master programında, İslam çeşitli bilim dallarıyla incelenmektedir. Program ayrıca İslam geleneğini, hukukunu ve sanatını inceler. Modern siyasette ise diğer dinlerin yanında İslam’ın yeri de incelenen konular arasındadır. Bu master programının temel dersleri arasında zorunlu *İslam Hukuku* ile *Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da Hukuk ve Toplum* dersleri bulunur.⁴⁵

Queen Mary’de *Islam and the West* (İslam ve Batı) adıyla bir master programı bulunmaktadır.⁴⁶

Fıkıh usulüne dair icma ve deliller konusu ele alınırken akitlerde rıza⁴⁷, sigorta (tekaful), haksız kazanç, garar, İslami bankacılık⁴⁸, evlilik-boşanma, miras, kadınların statüsü, çocuk velayeti, deniz hukuku, ceza teorisi, cinayet, irtidad, hukuk sisteminde ikilik⁴⁹, ile Fransa, İngiltere,⁵⁰ Kanada gibi ülkeleri şeriat ile mukayesesi ve Afganistan, Bangladeş, Pakistan, Kuzey Yemen, Mısır, Filistin, Malezya, Suudi Arabistan, Ürdün, Türkiye, Sudan, BAE, Senegal, Tunus, Hindistan, İran gibi ülkelerde uygulanmakta olan İslam hukuku Londra Üniversitesi’nde yapılan doktora tezlerinin konularından bazısını oluşturmaktadır.

7. Doğu Londra Üniversitesi (University of East London)

İngiltere’nin Londra şehrinde 1892 yılında kurulan üniversitede *Finance and Risk* (Finans ve Risk) adlı master programı bulunmaktadır. Bu programda *Islamic Banking and Financial Regulation* (İslami Bankacılık ve Finansal Düzenleme) dersi seçmeli olarak okutulmaktadır.⁵¹

⁴⁵ <https://www.soas.ac.uk>, 29.11.2017.

⁴⁶ <http://qmed.history.qmul.ac.uk/courses/ma/index.html>, 30.11.2017.

⁴⁷ *The Role of Consent in the Formation of Contracts: A Comparative Study in English and Islamic Law* (Akitlerin Kurulmasında Rızanın Rolü: İngiliz ve İslam Hukuku Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, 1971).

⁴⁸ Zolkapli, Nuramarina, *Level-playing Field: The Regulatory Framework for Islamic Banks in the United Kingdom and Malaysia* (Eşit Şartlar Sağlamak: Birleşik Krallık ve Malezya’da İslam Bankası’nın Düzenleyici Çerçevesi, 2016).

⁴⁹ Marar, Amr Daoud, *Saudi Arabia: The Duality of the Legal System and its Implications on Financial Related Transactions* (Suudi Arabistan: Hukuk Sisteminde İkilik ve Ekonomik Akitlerdeki Yansımaları, 2007).

⁵⁰ Owsia, P., *A Comparative Study of the Conclusion of Contracts in Persian, Islamic, French and English Law* (İran, İslam, Fransız ve İngiliz Hukuku’nda Akitlerin Sonlandırılması Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma, 1966).

⁵¹ <https://www.uel.ac.uk/postgraduate/courses/msc-finance-and-risk>, 30.11.2017.

Bu üniversitede İslam Hukuku alanında tespit edebildiğimiz 4 doktora tezinden en erken olanı 1995 yılında Naima Huq tarafından yazılmış olan “*Women’s right to divorce in rural Bangladesh*” (Bangladeş Taşrasında Kadınların Boşama Hakkı) adlı tezdır. En son yayınlanan tez 2016 yılına aittir.

Tezlerin başlıklarına bakıldığında kadın⁵², boşanma, miras⁵³ ve İslami bankacılık⁵⁴ konuları karşımıza çıkmaktadır.

8. Wales Üniversitesi (University of Wales)

1893 yılında Galler’in (Wales) Cardiff şehrinde kurulan üniversitenin 2017/18 akademik yılında *Swansea Metropolitan Üniversitesi* ve *Wales Trinity Saint David Üniversitesi* ile tamamen birleşmesi beklenmektedir.⁵⁵ Trinity Saint David Koleji’nde *Humanities and Performing Arts School*’da (Beşerî Bilimler ve Sahne Sanatları Fakültesi) *Islamic Studies* (İslam Araştırmaları - MRes ve MA olmak üzere iki program) isimli master programı altında *Islamic Law in the Contemporary World* (Çağdaş Dünyada İslam Hukuku) dersi verilmektedir. Tespit edebildiğimiz ilk doktora tezi 1989 yılında Abdelkader Chachi tarafından yazılmış olan “*Islamic Banking*” (İslamî Bankacılık) adlı doktora tezidir. Ulaştığımız 21 doktora tezinin içinde en son yayınlananı 2015 yılına aittir.

Genel olarak tez başlıkları incelendiğinde fıkıh usulü⁵⁶, külli kaideler, içtihat, ahkam ayetleri, istihsan, İslami bankacılık, iflas, garanti, telif hakkı, ticaret hukuku, ceza hukuku⁵⁷, deniz hukuku, aile hukuku, anlaşmazlıkların çözümü, tıbbî-cezaî sorumluluk ve suların hükmü⁵⁸ karşımıza çıkan konulardan bazısıdır. Ayrıca Malezya, Pakistan, Bahreyn, Nijerya ve Suudi

⁵² Islam, Farmin, Law as a Site of Resistance: Recourse to the Law by ‘Garments Women’ in Bangladesh (Direnc Mahalli Olarak Hukuk: Bangladeş’teki Konfeksiyon Kadınlarının Hukuka Müracaatı, 1998).

⁵³ Kureembokus, Neezla B., Muslim Women in Mauritius: A Study of Inheritance Through the Weave of Family Relationships and the Laws (Morityus’ta Müslüman Kadınlar: Aile İlişkileri ve Hukukun Dokusuyla Miras Üzerine Bir Çalışma, 2010).

⁵⁴ Elgadi, Entissar, Assessing the Financial Performance of Islamic Banking: The Case of Sudanese Banks (İslamî Bankacılığın Finansal Performansını Değerlendirme: Sudan Bankaları Örneği)

⁵⁵ <http://www.wales.ac.uk/en/AboutUs/AboutUs.aspx>, 30.11.2017.

⁵⁶ Ramic, Sukri Husayn, *Linguistic principles in Usul al-fiqh and their effect on legal reasoning in Islamic law* (Usul-i Fıkıh’ta Dil Problemleri ve İslam Hukuku’nda İctihada Olan Etkisi, 1996)

⁵⁷ Quraishi, Muzammil, *Muslims and crime: a comparative criminological study of South Asian Muslims in Britain and Pakistan* (Müslümanlar ve Suç: Britanya’daki Güney Afrikalı Müslümanlar Üzerine Karşılaştırmalı Bir Suç Çalışması, 2002).

⁵⁸ Abohajer, Mohamed Salah, *Water Resources and their Conservation in Islamic Law* (İslam Hukuku’nda Su Kaynakları ve Muhafazası, 2015).

İngiltere’de İslam Hukuku Alanında Çalışma Yapılan Üniversiteler, Merkezler ve Bu Alanda Hazırlanan Doktora Tezleri

Arabistan gibi ülkelerde uygulanmakta olan hukuktan örnekler verilmiş, bazı tezlerde ise İngiliz hukuku ile mukayese edilmiştir.

9. Birmingham Üniversitesi (University of Birmingham)

1900 yılında Birmingham’da Kraliçe Victoria tarafından kurulan üniversite İngiltere’nin her dinden eşit bir şekilde öğrenci kabul eden ilk üniversitesidir.⁵⁹ 1920 yılında İslam üzerine çalışmalar yapmaya başlayan üniversitede *Department of Theology and Religion*’da (Teoloji ve Din Bölümü) *Islamic Studies* (İslam Araştırmaları) başlığı altında bir master programı bulunmaktadır. Bu master programında geleneksel ve modern tarzda İslam çalışmaları incelenmelerinin yanı sıra feminizm, Avrupa’da İslam, İslam Felsefesi, Batı dünyasının Müslüman düşünürleri ve politik İslam gibi seçmeli dersler bulunmaktadır.⁶⁰ Ayrıca üniversitede doktora programı da sunulmaktadır.

Bu üniversitede İslam Hukuku alanında yapılmış olan doktora tezlerinden bizim tespit edebildiğimiz 23 tanedir. Bu tezlerin ilki 1992 yılında Kemal Çiçek tarafından yazılmış olan “*Zimmis (Non-Muslims) of Cyprus in the Sharia Court: 1110/39 A.H. / 1698-1726 A.D*” (Şeriat Mahkemesinde Kıbrıs’ın Zimmileri: H. 1110/39 / M. 1698-1726) adlı doktora tezidir. Hala aktif bir şekilde tez yayınlayan üniversitenin İslam hukukuna dair yayınlanmış en son doktora tezi ise 2017 yılına aittir. Tezleri incelediğimizde zimmiler, şüpheli ve sanık hakları, ceza hukuku, damân⁶¹, kaçırma-rehineler, içki, akitler, garar, hiyel, faiz, İslamî bankacılık, ticaret, makasid’üş-şerîa, vakıflar, İslam Hukuku’nda eşitlik, savaş, mülteciler, fetva teorisi⁶², örf ve boşanmada kadının hakkı (hul’)⁶³ işlenen konular arasında bulunmaktadır. Ayrıca Malezya, Singapur, Filistin, Bangladeş, Pakistan ve Endonezya, bazı tezlerde incelenen ülkeler arasına girmektedir.

9.1. Birmingham İslam ve Orta Doğu Araştırmaları Merkezi (Birmingham Centre for Islamic and Middle Eastern Studies)

Bu merkez İslam ve Orta Doğu üzerine araştırmalar gerçekleştiren bir yapıya sahiptir. Bu merkezin amacı dünya çapında eleştirel bir araştırma ve

⁵⁹ <https://www.birmingham.ac.uk/university/about/history/index.aspx>, 30.11.2017.

⁶⁰ <https://www.birmingham.ac.uk/postgraduate/courses/taught/thr/islamicstudies.aspx#CourseDetailsTab>, 30.11.2017.

⁶¹ Abd. Rahman, Zainal Azam Bin, The concept of Daman and compensation in the Islamic Law of Jinayah (İslam Cinayet Hukuku’nda Damân ve Tazminat Kavramları 1997).

⁶² Bakaram, Mohamed Fatris, Theories of iftâ’ in Islamic law with special reference to the Shâfi’î school of law and their application in contemporary Singapore (Günümüz Singapur’unda Şafii Mezhebi Hukuku ve Uygulaması Bağlamında İslam Hukuku’nda Fetva Teorisi, 2010).

⁶³ Qadri, Ghazala Hassan, A Muslim woman’s right to a khul’ in Pakistan: marital relief or marital pain? (Pakistan’da Müslüman Kadının Boşama (hul’) Hakkı, 2017).

öğretim faaliyetleri sunmaktır. Çalışma alanları içerisinde; İslamî metinler, Çağdaş Dünyada İslam, İslam Maneviyatı (*Spirituality*), Klasik ve Modern düşünce, İslam'da Kadın, Hristiyan-Müslüman İlişkileri ve Siyaset, Tarih ve Orta Doğu Kültürü gibi konular yer almaktadır.⁶⁴ Ayrıca bu merkezde aktif bir şekilde seminerler de düzenlenmektedir.⁶⁵

10. Exeter Üniversitesi (University of Exeter)

1955 yılında İngiltere'nin Exeter şehrinde kurulan üniversitede⁶⁶ *Islamic Studies* (İslam Araştırmaları) isimli master programı tam zamanlı 1 yıl, yarı zamanlı 2 yıl süre ile tamamlanmaktadır. Bu programda klasik eserler ve günümüz yorumları, İslam düşüncesinde yeni yaklaşımlar, İslam Kültürü ve Medeniyeti derslerinin yanında seçmeli dersler de sunulmaktadır.⁶⁷ Ayrıca *Middle East and Islamic Studies* (Orta Doğu ve İslam Araştırmaları) adı altında bir master programı daha bulunmaktadır.

İslam Hukuku alanında yapılmış olan ve bizim tespit edebildiğimiz 15 doktora tezinin en erken yayınlananı 1981 yılında I. A. R. Al-Barrak tarafından yazılmış olan "*Application of Islamic Law to Taxation in Saudi Arabia*" (İslam Vergi Hukuku'nun Suudi Arabistan'da Uygulanışı) isimli doktora tezidir. Bu üniversitenin tespit edebildiğimiz son doktora tezi ise 2016 yılına aittir.

Tezlerin başlıklarını incelediğimizde zaruret, makasidü's-şerîa, insan hakları, İslamî bankacılık, kâr-zarar ortaklığı ve tekfir karşımıza çıkan bazı konuları oluşturmaktadır. Ayrıca BAE, Suudi Arabistan, İran ve Malezya gibi İslam Hukuku'nun uygulandığı ülkelerin teamülleri konu olarak ele alınmış, bunun yanında Şii ve Selefiyye de incelenmiştir. Muhammed b. Ahmed el-Temîmî, Serahsî ve Ahmed Zerrûk gibi alimlerin görüşlerinin incelendiği doktora tezleri de bu üniversitede yapılan çalışmalardan bazısını oluşturmaktadır.

11. Manchester Üniversitesi (The University of Manchester)

İngiltere'nin Manchester şehrinde kurulmuş olan üniversitenin şu anki formu 2004 yılında *Victoria University of Manchester* (Manchester Victoria Üniversitesi) ve *University of Manchester Institute of Science and Technology*'nin

⁶⁴ <https://www.birmingham.ac.uk/schools/ptr/departments/theologyandreligion/research/islamic/about.aspx>, 30.11.2017.

⁶⁵ Seminerler hakkında daha fazla ayrıntı için: <https://www.birmingham.ac.uk/schools/ptr/departments/theologyandreligion/research/islamic/events/index.aspx>, 30.11.2017.

⁶⁶ <https://www.exeter.ac.uk/about/facts/profile/>, 24.03.2018.

⁶⁷ <http://www.exeter.ac.uk/postgraduate/taught/arabislamic/islamicstudiesma/#Programme-structure>, 30.11.2017.

İngiltere’de İslam Hukuku Alanında Çalışma Yapılan Üniversiteler, Merkezler ve Bu Alanda Hazırlanan Doktora Tezleri

(Manchester Bilim ve Teknoloji Enstitüsü) birleşmesi ile oluşmuştur. 100 yıl birlikte çalışmanın ardından 22 Ekim 2004’te birleşmişlerdir.⁶⁸ *School of Arts, Languages and Cultures*’da (Sanat, Dil ve Kültür Fakültesi) *Middle Eastern Studies* (Orta Doğu Araştırmaları) adında doktora programı bulunmaktadır. Bu üniversitede İslam Hukuku alanında yapılmış olan ilk doktora tezi 1974 yılında Abd al-latif Abd al-Rahman Al-Hasan tarafından yazılmış olan “*Khulasat al-Ijaz of Shaykh al-Mufid, together with an introductory study of the man and his writings*” (İnsan ve Eserlerine Bir Girişle Beraber Şeyh Müfîd’in Hulasâtü’l-îcâz’ı) adlı tezdır. Tespit edebildiğimiz 13 tezin sonuncusu ise 2016 yılına aittir.

Tezleri incelediğimizde vergi, zekât, İslamî bankacılık, sigorta hukuku, insan hakları, kölelik, Davudî İsmailîlik gibi konuların yanında Malezya ve Umman’da uygulanan İslam hukuku incelemeleri bu üniversitede İslam Hukuku alanında yapılan çalışmalardan bazısını oluşturmaktadır. Ayrıca Şeyh Müfîd, Zeyneddin İbn Nuceym el-Mısırî, Mervezî, Kudurî, Serahsî ve İbn Kudâme gibi alimler ve bu alimlerin görüşleri de doktora tezlerinin diğer konularındandır.

12. Glasgow Caledonian Üniversitesi (Glasgow Caledonian University)

İskoçya’nın Glasgow şehrinde kurulmuş olan üniversitenin ⁶⁹ bünyesinde *School of Business and Society*’de (İşletme ve Toplum Fakültesi) *Islamic Banking & Finance* (İslamî Bankacılık & Finans) adıyla bir master programı bulunmaktadır. Bu programda İslami bankacılık ve finans, İslam bankacılık sistemi, İslamî muhasebe, borç temelli finans gibi dersler verilmektedir.⁷⁰ Bu üniversitede İslam Hukuku alanında bizim yapılmış olan ve bizim tespit edebildiğimiz ilk doktora tezi 1990 yılında Muhammad M. El-Ghirani tarafından yazılmış olan “*The Law of Charterparty with Particular Reference to Islamic Law*” (İslam Hukuku Bağlamında Navlun Sözleşmesi Hukuku) adlı çalışmadır. Tespit edebildiğimiz 15 tezin sonuncusu ise 2016 yılına aittir.

İslam Hukuku alanında yapılmış olan doktora tezlerinde karine, akitler, vekalet⁷¹, satış akdi, ceza hukuku, hirâbe, Şeriat’ın esnekliği, kadın hakları⁷²,

⁶⁸ <http://www.manchester.ac.uk/discover/history-heritage/history/>, 30.11.2017.

⁶⁹ <https://www.gcu.ac.uk/theuniversity/aboutglasgowcaledonian/>, 24.03.2018.

⁷⁰ <https://www.gcu.ac.uk/study/modules/info/?Module=MMN423261>, 24.03.2018.

⁷¹ Mohd Napihah, Mohammad Deen, *The Theory of the Contract of Agency (Al Wakalah) in Islamic Law* (İslam Hukuku’nda Vekalet Sözleşmesi Teorisi, 1995).

tahkim, arabuluculuk ve Birleşik Krallık'taki azınlık Müslümanlara İslam Hukuku'nun uygulanması gibi konular işlenmiştir. Ayrıca Pakistan, Malezya, İran, BAE ve Irak gibi İslam Hukuku'nun uygulayan ülkeler konu olarak ele alınmış, bunlardan bazısı İngiliz ve İskoç hukukları ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.⁷³

13. Hull Üniversitesi (University of Hull)

1927 yılında İngiltere'nin Hull şehrinde kurulmuş olan üniversite ülkenin en eski on dördüncü üniversitesidir.⁷⁴ Hull Üniversitesi'nde *International Law* (Uluslararası Hukuk) adıyla verilen master programında *Islamic Law of War & Peace* (İslam Hukuku'nda Savaş ve Barış) dersi seçmeli ders olarak okutulmaktadır.⁷⁵ İslam Hukuku alanında tespit edebildiğimiz ilk doktora tezi 1990 yılında Elteğani Abdelgader Ahmed tarafından yazılan "*Islamic banking: distribution of profit (case study)*" (İslamî Bankacılık: Kârın Bölüşümü (Vaka Çalışması)) adlı çalışmadır. Tespit edebildiğimiz 13 doktora tezinin sonuncusu ise 2012 yılına aittir.

Bu üniversiteden İslam Hukuku alanında yayınlanan tezlerin isimlerini incelediğimizde İslamî bankacılık, insan hakları⁷⁶, kadının konumu, demokrasi, savaş esirlerinin durumu⁷⁷, arabuluculuk ve diplomasi hukuku gibi konular karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca İran, Umman ve Suudi Arabistan⁷⁸ gibi ülkeler de araştırmalara konu olmuştur.

14. Glasgow Üniversitesi (University of Glasgow)

⁷² Almansoor, Mohamed Ali Saleh, *Political Rights of Women in Islamic law, International Law and the United Arab Emirates Law* (İslam Hukuku, Uluslararası Hukuk ve BAE Hukuku'nda Kadınların Siyasi Hakları, 2002).

⁷³ Abdul Malek, Normi, *Malaysian Law of Custody: A Comparative Study with Islamic, English and Scottish Laws* (Malezya Velayet Hukuku: İslam, İngiliz ve İskoç Hukuklarının Karşılaştırmalı Bir Çalışması, 1997).

⁷⁴ <http://www2.hull.ac.uk/Choose-Hull/University-and-region/About-us/About-the-University-of-Hull.aspx>, 30.11.2017.

⁷⁵ <http://www2.hull.ac.uk/Study/PGT/international-law-llm.aspx>, 30.11.2017.

⁷⁶ Al-Hamli, Ahmed Thani Juma, *Islam, Democracy, and Human Rights: Can Universal Human Rights be Applied in Our Relativistic World?* (İslam, Demokrasi ve İnsan Hakları: Evrensel İnsan Hakları Rölativist Dünyamızda Uygulanabilir mi?, 2006).

⁷⁷ Al Zamil, Khalid M. Z., *The Legal Status of Prisoners of War in Islamic Law: Assessment of its Compatibility with the 1949 Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War* (İslam Hukuku'nda Savaş Esirlerinin Durumu: Savaş Esirlerine Muameleyle İlgili 1949 Cenevre Anlaşması ile Uyumunun Değerlendirilmesi, 2002).

⁷⁸ Almasoud, Sultan, *The Alignment of the Saudi Legal System with the International Rules of Electronic Commerce* (Suudi Hukuk Sisteminin Uluslararası Elektronik Ticaret Kanunlarına Uyumu, 2008).

1451 yılında İskoçya’nın Glasgow şehrinde kurulan üniversitede⁷⁹ *Religion, Literature & Culture* (Din, Edebiyat ve Kültür) adındaki master programında *Modern İslam Düşüncesi* ve dinlerle alakalı başka dersler de bulunmaktadır.⁸⁰ Bu üniversite bünyesinde İslam Hukuku alanında yapılan ve bizim tespit edebildiğimiz ilk doktora tezi 1974 yılında Abdul Ghafur Muslim tarafından yazılmış olan “*The Theory of Interest in Islamic Law and the Effects of the Interpretation of This by the Hanafi School up to the End of the Mughal Empire*” (İslam Hukuku’nda Faiz Teorisi ve Faizin -Moğol İmparatorluğu’nun Sonuna Kadar- Hanefi Mezhebi Tarafından Yorumlanmasının Etkileri) adlı çalışmadır. Tespit edebildiğimiz 16 doktora tezinin sonuncusu ise 2017 yılına aittir.

Doktora tezlerinin başlıklarını incelediğimizde faiz, tekâfül⁸¹, ceza hukuku, irtidad, savaş, adalet divanı, kadın hakları ve tıp kanunu gibi konular doktora tezlerinde incelenen bazı konuları oluşturmaktadır. Uganda, Suudi Arabistan⁸², Pakistan, Endonezya, Brunei ve Bangladeş gibi ülkelerde uygulanan İslam Hukuku da doktora tezleri konuları arasındadır. Ayrıca kitap edisyon kritiği ve bir kitap bölümü incelemesi de tez olarak çalışılmıştır.⁸³

15. Brunel Üniversitesi (Brunel University)

İngiltere’nin Londra şehrinde 1966 yılında üniversite olarak kurulan⁸⁴ kurumda İslam Hukuku alanında yapılmış 23 doktora tezi tespit edebildik. Bunların en erkeni 2006 yılında Hanan Chehata tarafından yazılmış olan “*A Penological Critique of Christian and Islamic Justifications of Capital Punishment*” (Hristiyanlık ve İslam’da İdam Cezasının Gerekçelerinin Penolojik Bir Kritiği) isimli doktora tezidir. Tespit edebildiğimiz son tez ise 2017 yılına aittir.

⁷⁹ <https://www.gla.ac.uk/explore/history/>, 30.11.2017.

⁸⁰ <https://www.gla.ac.uk/postgraduate/taught/religionliteratureculture/>, 30.11.2017.

⁸¹ Hj Besar, Mohd Hairul Azrin, *Exploring the governance of Takaful (Islamic insurance) in Brunei*, (Brunei’de Tekafül İdaresini Keşfetmek, 2017).

⁸² Almohideb, Abdulrahman M., *Criminal procedures relevant to crimes of killing in the Kingdom of Saudi Arabia* (Suudi Arabistan Krallığı’nda Öldürme Suçu İle İlgili Ceza Muhakemeleri, 1996).

⁸³ Al-Matuq, 'Abdullah M. M., *An analytical study of a section of Al-Shirazi's Al-Nukat fi Al-Masa'il Al-Mukhtalaf fiha bayna Al-Shafi'i wa Abu Hanifa* (El-Şirâzî’nin en-Nüket fî’l-mesâil’l-muhtelef fiha beyne’ş-Şafîi ve Ebu Hanife Bölümü Üzerine Tahlili Bir Çalışma, 1996).

⁸⁴ <http://www.brunel.ac.uk/about/our-history/home>, 30.11.2017.

Doktora tezlerinin başlıklarını incelediğimizde insan hakları, idam cezası, irtidat, tekfir, adil yargılama, İslâmî bankacılık⁸⁵, akitler, para politikası, şirket yönetimi, şirket ortakları, ticaret ve bankacılıkta tahkim, tüketicinin korunması, zaman aşımı, piyasa manipülasyonu, zekât sistemi⁸⁶, demokrasi⁸⁷, anayasa ve deniz hukuku konuları karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Pakistan ve Kuveyt gibi İslam hukuku uygulanan ülkeler de tezlere konu olmuş, Hristiyan hukuku ile İslam hukuku ve İngiliz hukuku ile İslam hukuku karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

16. Leeds Üniversitesi (University of Leeds)

İngiltere'nin Leeds şehrinde 1904 yılında kurulan üniversitede⁸⁸ *Middle Eastern and Islamic Studies* (Orta Doğu ve İslam Araştırmaları) isminde bir master programı bulunmaktadır. Ayrıca *Islamic Studies* (İslam Araştırmaları) ismiyle bir lisans programı da mevcuttur. Üniversite bünyesinde İslâm hukuku alanında yapılan ve bizim tespit edebildiğimiz 12 doktora tezinin en erkeni 1997 yılına aitken sonuncusu 2017 yılında yayınlanmıştır.

Bu çalışmaların başlıklarını incelediğimizde; konut politikası, İslami sigorta, İslami bankacılık, proje finansmanı⁸⁹, ticarete tahkim, İsnâaşeriyye'de içtihat⁹⁰, Hanbeli mezhebi, feraiz, ceza hukuku, nikah ve sekülerizm gibi konular ile karşılaşmaktayız. Ayrıca Malezya, Endonezya ve Suudi Arabistan gibi İslam hukuku uygulanan ülkeler de tezlere konu olmuştur. İngiliz hukuku ve şeriat, İngiliz-Ürdün hukukları karşılaştırmalı olarak incelenmiş, bir doktora tezi de kitap edisyon kritiğine⁹¹ ayrılmıştır.

17. Warwick Üniversitesi (University of Warwick)

⁸⁵ Al-Shamali, Fahad, *Participatory Decision-making: An Empirical Investigation of Kuwait Islamic Banks* (Katılımcı Karar Alma: Kuveyt İslam Bankaları Üzerine Deneysel Bir Araştırma, 2015).

⁸⁶ Allami, Abdullah Wahib, *Principializing Islamic Zakat as a System of Taxation* (İslam Zekât Sistemini Vergi Sistemi Olarak Esas Alma, 2016).

⁸⁷ Al-Harbi, İbrahim Sulaiman, *Democracy in Islamic and International Law: A Case Study of Saudi Arabia* (İslam Hukuku ve Uluslararası Hukukta Demokrasi: Suudi Arabistan Örneği, 2010).

⁸⁸ <http://www.leeds.ac.uk/info/5000/about>, 30.11.2017.

⁸⁹ Almajed, Muath Abdulaziz M., *Islamic Project Finance in Saudi Arabia: Regulatory and Legal Challenges* (Suudi Arabistan'da İslâmî Proje Finansmanı: Düzenleyici ve Hukuki Zorluklar, 2017).

⁹⁰ Tabatabaei Lotfi, *Esmat al-Sadat, İjtihad in Twelver Shi-ism: The Interpretation and Application of Islamic Law in the Context of Changing Muslim Society* (İsnâaşeriyye'de İçtihat: Müslüman Toplumu Değiştirme Bağlamında İslam Hukuku'nun Yorumlanması ve Uygulanması, 1999).

⁹¹ Abdulghanî, Eman AL, *A Critical Edition of (a section of) Kitab Sharh Musnad Abi Dawud by Al-Imam Bâdr Al-Dîn Al-Aynî Al-Hanafî* (İmam Bedreddîn el-Aynî'nin Kitâbü Şerhu Müsnedi Ebi Dâvud'u Üzerine Bir Edisyon Kritiği, 2002).

1961 yılında devletten kurulma izni alan üniversite İngiltere’nin Coventry şehrinde bulunmaktadır.⁹² *International Development Law and Human Rights* (Uluslararası Kalkınma Hukuku ve İnsan Hakları) lisansüstü programında *An Introduction to Islamic Law* (İslam Hukukuna Giriş) dersi⁹³, *International Economic Law* (Uluslararası Ekonomi Hukuku) programında ise *Techniques of Islamic Finance and Banking* (İslam İktisadı ve İslami Bankacılık Teknikleri) dersi⁹⁴ okutulmaktadır. İslâm hukuku alanında yapılmış olan 16 doktora tezi tespit edebildiğimiz üniversitede yayınlanan ilk tez 1989 yılına aittir. Yayınlanan son doktora tezi ise 2015 yılında yapılmıştır.

Doktora tezlerini incelediğimizde deliller, aile hukuku, İslam iktisadı, kurumsal yönetim, para politikası, ceza hukuku, cinayet ve yaralama, sanığın rolü⁹⁵, şahıs hukuku, cinsiyet eşitliği⁹⁶ ve cihat gibi konular karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Nijerya, Malezya, Mısır⁹⁷, İran, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri İslam hukukunun kısmen de olsa uygulandığı ülkeler üzerine çalışmalar yapılmış, İngiliz hukuku ve İslam hukuku karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

18. Kent Üniversitesi (University of Kent)

Üniversite İngiltere’nin Canterbury şehrinde 1965 yılında kurulmuştur.⁹⁸ Lisansüstü programları hakkında pek bir bilgiye ulaşamadığımız üniversitede İslâm hukuku alanında yapılmış 8 doktora tezini tespit edebildik. Bunlardan yayınlanmış ilk doktora tezi 1993, sonuncusu ise 2017 yılına aittir.

Doktora tezlerini incelediğimizde İslami bankacılık⁹⁹, tekâfül, uluslararası insan hakları, Müslüman azınlıkların durumu¹⁰⁰, cinsiyet

⁹² <https://warwick.ac.uk/about/history/>, 15.04.2018.

⁹³ <https://warwick.ac.uk/study/postgraduate/courses-2018/idl>, 15.04.2018.

⁹⁴ <https://warwick.ac.uk/study/postgraduate/courses-2018/ilmpgdip>, 15.04.2018.

⁹⁵ Farrar, Salim, *The Role of the Accused in English and Islamic Criminal Justice* (İngiliz ve İslam Cezai Adaletinde Sanığın Rolü, 1999).

⁹⁶ Abubakar, Musa Usman, *Gender Justice and Islamic Laws of Homicide and Bodily Hurt of Pakistan and Nigeria: A Critical Examination* (Cinsiyet Eşitliği ve Pakistan ile Nijerya’nın İslam Cinayet ve Yaralama Hukuku: Kritik Bir İnceleme, 2012).

⁹⁷ Mohieldin, Mahmoud, *On Financial Liberalisation in LDCs: The Case of Egypt, 1960-93* (Az Gelişmiş Ülkelerde Ekonomik Bağımsızlık Üzerine: 1960-93 Mısır Örneği, 1995).

⁹⁸ <https://www.kent.ac.uk/50/pride-in-our-past/index.html>, 15.04.2018.

⁹⁹ Ashour, Yousif Hussein M., *Long Term Finance Programmes in the Banking Industry: The Case of Islamic & Traditional Arab Banks* (Bankacılık Sektöründe Uzun Zamanlı Finans Programları: İslami ve Geleneksel Arap Bankları Örneği, 1993).

¹⁰⁰ Boussiakou, Iris-Kalliopi, *The Legal Status of the Muslim Minority in Western Thrace: Efficacy of the Present Regime in the Light of Current International Human Rights Law* (Batı Trakya’da

eşitliği, İslam devleti¹⁰¹ ve tahkim kanunu gibi konuların ele alındığını görmekteyiz. Ayrıca Irak, Kuveyt, Bangladeş ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler de tez çalışmalarına konu olmuştur.

19. Westminster Üniversitesi (University of Westminster)

1838 yılında İngiltere'nin Londra şehrinde kurulan¹⁰² bu üniversitede *Modern Islamic Studies* (İslam Araştırmaları) adıyla bir master programı vardır. Bu programın ana derslerinden birisi de *Islamic Law and the Modern Law* (İslam Hukuku ve Modern Hukuk)'dur.¹⁰³ İslâm hukuku alanında 2000 yılında ilk doktora tezinin bitirildiği üniversitede alanla ilgili 7 tez tespit edebildik. Bu üniversiteden alanla ilgili yayınlanan son doktora tezi ise 2016 yılına aittir.

Doktora tezlerini incelediğimizde insan hakları¹⁰⁴, anayasacılık ve İslam hukuku, oryantalizm, demokrasi¹⁰⁵, şariat devleti, risk düzenlemesi ve İslami bankacılık¹⁰⁶ gibi konuların ele alındığını görmekteyiz. Ayrıca ülke incelemeleri olarak Sudan, Libya ve Suudi Arabistan üzerine tez yazılmıştır.

20. St Andrews Üniversitesi (University of St Andrews)

St Andrews Üniversitesi İskoçya'nın ilk üniversitesi olarak 1413 yılında St Andrews şehrinde kurulmuştur.¹⁰⁷ Lisansüstü programları hakkında ayrıntılı bilgi elde edemediğimiz üniversitenin 12 doktora tezini tespit edebildik. İslam hukuku alanında yayınlanan ilk doktora tezi 1969 yılına aittir. Tespit edebildiğimiz son doktora tezi ise 2015 yılına aittir.

Müslüman Azınlıkların Hukuki Statüsü: Güncel Uluslararası İnsan Hakları Işığında Mevcut Rejimin Etkinliği, 2003).

¹⁰¹ Sheikh, Kasim N., *The Discourse of Good Governance: With Special Reference to Islamic States* (İyi Hükümet Tartışması: İslam Hukukuna Özel Atıflarla, 2013).

¹⁰² <https://www.westminster.ac.uk/about-us/our-university/our-heritage>, 15.04. 2018.

¹⁰³ <https://www.westminster.ac.uk/about-us/faculties/social-sciences-and-humanities>, 30.11.2017.

¹⁰⁴ Benzeer, Ramadan Mohamed, *The Legal Concept of Human Rights and Fundamental Freedoms: A Comparative Study of Islamic and International Law with Particular Reference to the Libyan Experience* (İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin Yasal Kavramı: Libya Bağlamında İslam ve Uluslararası Hukuk Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma, 2000).

¹⁰⁵ Mohammed, Suhair Ahmed Salah, *Islamists and Democracy in Sudan: The Role of Hasan Turabi, 1989-2001* (Sudan'da İslamcılar ve Demokrasi: Hasan Turabi'nin Rolü, 1989-2001, 2012).

¹⁰⁶ Sharbatly, Abdulaziz, *Risk Regulation in Islamic Banking: Does Saudi Arabia Need to Adopt the Risk Regulation Practices of Basel?* (İslami Bankacılıkta Risk Düzenlemesi: Suudi Arabistan'ın Basel'in Risk Düzenleme Uygulamalarını Kullanması Gerekiyor mu?, 2016).

¹⁰⁷ <https://www.st-andrews.ac.uk/about/history/>, 15.04.2018.

Doktora tezlerini incelediğimizde adalet teorisi, anayasa hukuku, İslam siyaset düşüncesi¹⁰⁸, aile hukuku, Şafii mezhebi, nesh teorisi¹⁰⁹, tercih metodu, Şafii’de ilim ve haber ilişkisi, vakıflar ve öz sermaye yatırımı gibi konular karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Malezya, İran ve Sudan gibi ülkeler incelenmiş, kitap edisyon kritiği¹¹⁰ olarak iki tez yazılmıştır.

21. Dundee Üniversitesi (University of Dundee)

1967’de İskoçya’nın Dundee şehrinde kurulmuştur.¹¹¹ Üniversiteye bağlı olan *Al-Maktoum College of Higher Education* (Al-Maktoum Yüksek Öğretim Koleji) *Islamic Economic and Finance* (İslam Ekonomisi ve İktisadı) adı altında öğrencilere yedi aylık lisansüstü bir program sunmaktadır.¹¹² İslam hukuku alanında tespit edebildiğimiz 6 doktora tezi içinden ilk yayınlanan tez 1997 yılına, sonuncusu ise 2014 yılına aittir.

Doktora tezlerini incelediğimizde akitler, sermaye yatırımı¹¹³, risk yönetimi, İslami bankacılık¹¹⁴ ve su hukuku gibi konuların ele alındığını görmekteyiz. Ayrıca Suudi Arabistan ve Libya gibi ülkeler de tezlerde incelenen diğer konuları oluşturmaktadır.

22. Newcastle Üniversitesi (Newcastle University)

Kuruluşu 1834 yılına kadar giden üniversite İngiltere’nin Newcatle şehrinde yer almaktadır.¹¹⁵ *Law* (Hukuk)¹¹⁶, *International Business Law* (Uluslararası Ticaret Hukuku)¹¹⁷ ve *Law and Society* (Hukuk ve Toplum)¹¹⁸ adlı lisansüstü programlarında *Islamic Finance and Islamic Economics* (İslam

¹⁰⁸ LaRossa, Christopher, *The Development of Islamic Political Thought in Relation to the West During the Mid-twentieth Century* (Yirminci Yüzyılın Ortalarında Batı ile İlgili İslam Siyaset Düşüncesinin Gelişmesi, 2011).

¹⁰⁹ Akram, Mohammad, *The Principles of Abrogation: With Special Reference to the ‘Usûl’ of al-Jassâs* (Cessâs’ın Usûl’üne Özel Atıflarla Neshin İlkeleri, 1987).

¹¹⁰ Muhammad, Abdul Halim bin, *A Critical Edition of Ru’us al-masa’il by al-Zamakhshari* (d. 538 A.H. / 1144) (Zemahşeri’nin Ruûsu’l-Mesâil’i Üzerine Edisyon Kritiği, 1977).

¹¹¹ <https://www.dundee.ac.uk/50/stories/history/>, 15.04.2018.

¹¹² <https://www.almcollege.org.uk/course/professional-diploma-in-islamic-economics-and-finance/>, 15.04.2018.

¹¹³ Mohammed, Moftah, *The Capital Investment Appraisal Process: The Case of Libya* (Sermaye Yatırımı Değerlendirme Süreci: Libya Örneği, 2013).

¹¹⁴ Riaz, Umair Ahmad, *Perceptions and Experiences of British-based Muslims on Islamic Banking and Finance in the UK* (Birleşik Krallık’ta İngiliz Kökenli Müslümanların İslami Bankacılık ve Finans Algısı ve Deneyimleri, 2014).

¹¹⁵ <http://www.ncl.ac.uk/about/history/>, 15.04.2018.

¹¹⁶ <http://www.ncl.ac.uk/postgraduate/courses/degrees/law-llm/#modules>, 15.04.2018.

¹¹⁷ <http://www.ncl.ac.uk/postgraduate/courses/degrees/international-business-law-llm/#modules>, 15.04.2018.

¹¹⁸ <http://www.ncl.ac.uk/postgraduate/courses/degrees/law-society-legal-research-llm/#modules>, 15.04.2018.

Ekonomisi ve İktisadı) dersi seçmeli olarak okutulmaktadır. İslam hukuku alanında tespit edebildiğimiz 11 doktora tezinin ilki 1998 yılına, sonuncusu ise 2015 yılına aittir.

Doktora tezlerini incelediğimizde cihat, insan hakları¹¹⁹, engelli hakları¹²⁰, iç hukuk ve konut finansının yanı sıra Suudi Arabistan, Bahreyn ve Kuveyt gibi ülkelerde yürürlükte olan İslam hukuku üzerine de çalışmalar yapılmıştır.

23. Loughborough Üniversitesi (Loughborough University)

Kuruluşu 1909 yılına kadar dayandırılan üniversite İngiltere'nin Loughborough şehrinde yer almaktadır.¹²¹ *Islamic Economics, Banking and Finance*¹²² (İslam Ekonomisi, İslami Bankacılık ve Finans) adı altında bir lisansüstü programı bulunmaktadır. İslam hukuku alanında tespit edebildiğimiz 7 doktora tezinin ilki 1988 yılına, sonuncusu ise 2006 yılına aittir.

Doktora tezlerini incelediğimizde iktisat, İslami bankacılık¹²³, risk ortaklığı, taksitle satış ve işletmelerin sosyal sorumluluğu gibi konuların ele alındığı görülmektedir. Ayrıca Kuveyt, Pakistan, Malezya ve Nijerya¹²⁴ doktora tezlerinde incelenen ülkeler arasına girmektedir.

¹¹⁹ Latif, Nazia, *Women, Islam and Human Rights* (İslam ve İnsan Hakları, 2002).

¹²⁰ Alsaif, Ahmad S., *The Rights of Disabled Persons and Discrimination: A Comparative Study in British, American and Saudi Arabian Disability Law* (Engellilerin Hakları ve Ayrımcılık: Karşılaştırmalı İngiliz, Amerikan ve Suudi Arabistan Malullük Hakları, 2009).

¹²¹ <http://www.lboro.ac.uk/about/history/>, 15.04.2018.

¹²² http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rtpPefNjKu0J:www.lboro.ac.uk/admin/ar/lps/progspec/year/0304/docs/MSc_Islamic_Economics_Banking_%26_Finance.doc+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, 15.04.2018.

¹²³ Al-Fadhli, Mansour, *Financial Performance of Islamic Banking in Kuwait* (Kuveyt'te İslami Bankacılığın Finansal Performansı, 1998).

¹²⁴ Dabo, Danjuma A., *Financing of Small and Medium Sized Enterprises in Nigeria* (Nijerya'da Küçük ve Orta Boyutlu Firmaların Finansmanı, 2006).

24. Cardiff Üniversitesi (Cardiff University)

1884 yılında resmen kurulan üniversite İngiltere’nin Cardiff şehrinde yer almaktadır.¹²⁵ İslâm hukuku alanında 4 adet doktora tezi yayınlayan üniversitenin ilk 3 tezi 2012 yılına, son tezi ise 2014 yılına aittir.

Doktora tezlerini incelediğimizde risk yönetimi, İslami bankacılık, vakıflar ve kredi kartı kullanımı gibi konuların ele alındığını görmekteyiz.

Diğer Üniversiteler

Konunun kapsamının geniş olması ve makalenin daha fazla uzamaması için bu başlığı açmayı uygun gördük. Üç ve daha az sayıda doktora tezi yayınlayan üniversiteler aşağıda listelenip tez isimleri dipnotlarda verilmiştir.

1. Prifysgol Bangor Üniversitesi (Prifysgol Bangor University)¹²⁶
2. Central Lancashire Üniversitesi (The University of Central Lancashire)¹²⁷
3. Liverpool Üniversitesi (University of Liverpool)¹²⁸
4. Strathclyde Üniversitesi (University of Strathclyde)¹²⁹
5. Abertay Üniversitesi (University of Abertay)¹³⁰
6. Bradford Üniversitesi (University of Bradford)¹³¹
7. Gloucestershire Üniversitesi (University of Gloucestershire)¹³²

¹²⁵ <https://www.cardiff.ac.uk/about/our-profile/history>, 15.04.2018.

¹²⁶ Aziz Salh, Shamsalden, *A Critical Evaluation of the Legal and Sharia Aspects of the Iraqi Islamic Banking System, Using the Case Studies of Malaysia and Bahrain* (Malezya ve Bahreyn Örneklerinden Hareketle Irak İslami Bankacılık Sisteminin Hukuki ve Şer’i Açından Kritik Bir Değerlendirmesi, 2017).

¹²⁷ Almajid, Walid, *The Legal Enforceability of Contracts Made by Electronic Agents Under Islamic Law: A Critical Analysis of the Effectiveness of Legal Reform in Saudi Arabia* (İslam Hukuku Altında Elektronik Araç ile Yapılan Sözleşmelerin Yasal Yürütülebilirliği: Suudi Arabistan’daki Hukuk Reformunun Etkinliğinin Kritik Bir Analizi, 2010).

¹²⁸ Sadeghi, Hossein Mir Mohammad., *Impossibility of performance of contracts in Islamic law: a comparative analysis with particular reference to Iranian and English law*, 1994.; Kok, Seng Kiong, *Islamic finance and the global economy: an exploration of risk management and governance within Shariah finance* (İslam Hukuku’nda Akitlerin Tahakkukunun İmkansızlığı: İran ve İngiliz Hukuku’na Özel Atıflarla Karşılaştırmalı Bir Analiz, 2014).

¹²⁹ Nezafati, Mohammad Reza, *Fundamental principles for intellectual property and information technology law: a comparative study between United Kingdom, Islamic and Iranian law* (Fikri Mülkiyet ve Bilişim Hukukunun Temel Prensipleri; Birleşik Krallık, İslam ve İran Hukuku Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma, 2004).

¹³⁰ Khanfar, Nehad A. A., *A comparative critical analysis of the concepts of error and misrepresentation in English, Scottish, Islamic, international contract law, and Palestinian draft civil law* (İngiliz, İskoç, İslam, Uluslararası Sözleşme Hukuku ve Filistin Medeni Kanun Tasarısında Hata ve Yalan Beyan Konseptlerinin Karşılaştırmalı Kritik Bir Analizi, 2010).

¹³¹ Mohammadi, Mohammad, *Legitimacy of power in the constitution of the Islamic Republic of Iran* (İran Cumhuriyeti Anayasasında İktidarın Meşruiyeti, 1998).

8. Keele Üniversitesi (Keele University)¹³³
9. Coventry Üniversitesi (Coventry University)¹³⁴
10. Bedfordshire Üniversitesi (University of Bedfordshire)¹³⁵
11. Robert Gordon Üniversitesi (Robert Gordon University)¹³⁶
12. Surrey Üniversitesi (University of Surrey)¹³⁷
13. Salford Üniversitesi (University of Salford)¹³⁸
14. Leicester Üniversitesi (University of Leicester)¹³⁹
15. Greenwich Üniversitesi (University of Greenwich)¹⁴⁰

¹³² Yahia, Salem Ahmed Mohamed, *Service quality in the context of the Egyptian Islamic banking industry* (Mısır'da İslamî Bankacılık Endüstrisi Bağlamında Servis Kalitesi, 2011); Khaled, Alhabashi, *Financing for small and medium enterprises: the role of Islamic financial institutions in Kuwait* (Küçük ve Orta Büyüklükteki Firmaları Finanse Etme: Kuveyt'te İslamî Finans Kurumlarının Rolü, 2015).

¹³³ Nik Saleh, Nik Salida Suhaila, *The Women's Convention and Malaysian laws on Muslim women's rights: the possibility of harmonisation* (Müslüman Kadınları Haklarında Kadınların Sözleşmeleri ve Malay Hukuku: Uyumun İmkânı, 2013).

¹³⁴ Kamal, Omar Marwan, *Stock investing from an Islamic perspective and the uncertainty of gharar* (İslami Bir Bakış Açısından Sermaye Yatırımı ve Gararın Belirsizliği, 2001); Dayyat, Rasha Abdullah, *The impact of the monetary policy on the capital markets: the case of Jordan* (Menkul Kıymetler Piyasasının Para Politikasının Etkisi: Ürdün Örneği, 2006); Al-Hajieh, H. *Market efficiency and volatility in an Islamic financial market interpreted from a behavioural finance perspective: a case study of the Amman Stock Exchange* (Davranışsal Finans Bakış Açısından Yorumlanmış İslamî Malî Piyasada Piyasa Etkinliği ve Volatilité: Amman Borsası Vaka Çalışması, 2011).

¹³⁵ Al Kiyumi, Fawzi Mubarak, *Unfair dismissal study in Omani labour law with emphasis on the relevance of Shari'a* (Şeriatla İlişkisi Üzerinde Durularak Umman İş Hukukunda Haksız İşten Çıkarma Çalışması, 2013); Abdullah, Muhammad Tahir, *Role of UAE courts in international commercial arbitration* (Uluslararası Ticari Tahkimlerde BAE Mahkemelerinin Rolü, 2013).

¹³⁶ Al-Obaidli, Jassim Mohammed A. A., *Arbitration law in Qatar: the way forward* (Katar'da Tahkim Kanunu, 2016); Shallhoob, Hebah Shafeq, *A comparative analysis of risk-return characteristics between Sukuk (Islamic bonds) and conventional bonds* (Sukuk ve Konvansiyonel Tahviller Arasındaki Risk-Getiri Özelliğinin Karşılaştırmalı Bir Analizi, 2016).

¹³⁷ Cooke, Samantha, *Politics, power and matrimony: understanding women's marital rights in Egypt and Iran* (Siyaset, Güç ve Evlilik: Mısır ve İran'da Kadınlara Evlilikte Tanınan Hakları Anlamak, 2016).

¹³⁸ Sulaimani, F. A. A., *The changing position of women in Arabia under Islam during the early seventh century* (Yedinci Asrın Başlarındaki İslam'ın Altındaki Arabistan'da Kadınların Değişen Pozisyonu, 1986).

¹³⁹ Al-Tuwaresh, Mubarek Jassem, *An analysis of the financial institutions and economic development of Kuwait 1965-1985* (1965-1985 Yıllarında Kuveyt'in Finansal Kurumlarının ve Ekonomik Gelişmesinin Analizi, 1988).

İngiltere’de İslam Hukuku Alanında Çalışma Yapılan Üniversiteler,
Merkezler ve Bu Alanda Hazırlanan Doktora Tezleri

16. Heriot-Watt Üniversitesi (Heriot-Watt University)¹⁴¹
17. Huddersfield Üniversitesi (University of Huddersfield)¹⁴²
18. Bournemouth Üniversitesi (Bournemouth University)¹⁴³
19. Kingston Üniversitesi (Kingston University)¹⁴⁴
20. Middlesex Üniversitesi (Middlesex University)¹⁴⁵
21. Sheffield Üniversitesi (University of Sheffield)¹⁴⁶
22. York Üniversitesi (University of York)¹⁴⁷
23. Lancaster Üniversitesi (Lancaster University)¹⁴⁸
24. Reading Üniversitesi (University of Reading)¹⁴⁹

¹⁴⁰ Benamraoui, Abdelhafid, *The effects of globalisation of financial services on banking industry and stock market: an Algerian case study* (Bankacılık Endüstrisi ve Borsada Mali Hizmetlerin Küreselleşmesinin Etkileri: Cezayir Vaka Çalışması, 2003).

¹⁴¹ Nawaz, Tasawar, *Effects of intellectual capital and corporate governance on performance of Islamic financial institutions* (İslami Finansal Kurumların İşleyişinde Fikri Sermaye ve Şirket Yönetiminin Etkileri, 2015).

¹⁴² Hayek, Ali, *An evaluation of Islamic versus conventional banks' efficiency: a global study* (İslami ve Konvansiyonel Bankaların Yeterliğinin Değerlendirilmesi: Küresel Bir Çalışma, 2016).

¹⁴³ Abdulrahim, Najat, *Service quality of English Islamic banks* (İngiliz İslami Bankaların Hizmet Kalitesi, 2010).

¹⁴⁴ Tlemsani, Issam, *The compatibility of Islam and the West: the context of global banking* (İslam ve Batı'nın Uyumu: Küresel Bankacılık Bağlamı, 2005).

¹⁴⁵ Alam, Muhammad Qadeer, *Capital punishment in South Asia (India, Pakistan and Bangladesh): a legal analysis*, (Güney Asya'da İdam Cezası (Hindistan, Pakistan ve Bangladeş): Hukuki Bir Analiz, 2017).

¹⁴⁶ El Makzoum, Hanan, *Understanding physical punishment as a method of disciplining children in Libya: the perspectives of parents, children and professionals* (Libya'da Çocuk Terbiyesinde Fiziksel Cezanın Bir Yöntem Olarak Anlaşılması: Ebeveyn, Çocuk ve Profesyonellerin Bakış Açları, 2015); Yorulmaz, Recep, *Essays on global financial inclusion*, (Küresel Finansal Katılım Üzerine Denemeler, 2016).

¹⁴⁷ Atiyat, Reem, *No redress?: investigating wife abuse through the lens of feminist theory and resource theory in Jordan* (Tazminat Yok mu? Ürdün'de Feminist Teori ve Kaynak Teorisi Açısından Kocanın Eşine Şiddeti, 2015).

¹⁴⁸ İbrahim, Suliman, *The moral and legal status of the human foetus: a critical analysis from an Islamic perspective* (Fetüsün Ahlaki ve Hukuki Durumu: İslami Bakış Açısından Kritik Bir İnceleme, 2015); Binti Md Isa, Yusramizza, *Harm reduction in the context of drug use in Malaysia, a critical analysis of its justification and its compatibility with the criminal justice approach* (Malezya'da Uyuşturucu Kullanımı Bağlamında Zararı Azaltma, Gereksesi ve Cezai Adalet Yaklaşımıyla Uyumu, 2015).

¹⁴⁹ Alsetri, Entisar Mohamed Ali Alshaiikh Mansoor, *The determinants of empowerment and the role of a codified family law: the perceptions of Bahraini women* (Yetkilendirmenin Belirleyicileri ve Yazılı Aile Hukukunun Rolü: Bahreynli Kadınların Algısı, 2014); Alhammedi, S., *Corporate*

25. Aston Üniversitesi (Aston University)¹⁵⁰
26. Nottingham Trent Üniversitesi (Nottingham Trent University)¹⁵¹
27. De Montfort Üniversitesi (De Montfort University)¹⁵²
28. Portsmouth Üniversitesi (University of Portsmouth)¹⁵³
29. Sussex Üniversitesi (University of Sussex)¹⁵⁴
30. Aberystwyth Üniversitesi (Aberystwyth University)¹⁵⁵
31. Essex Üniversitesi (University of Essex)¹⁵⁶
32. Lincoln Üniversitesi (University of Lincoln)¹⁵⁷

governance dilemma with unrestricted profit sharing investment accounts in Islamic banks (İslami Bankacılıkta Kısıtsız Kar Paylaşımı Yatırım Hesapları ile Şirket Yönetimi Dilemması, 2016).

¹⁵⁰ Hidayah, Nunung, *Religious compliance in Islamic financial institutions* (İslami Finansal Kurumların Din ile Uyumu, 2014); Alamad, Samir, *Financial innovation and engineering in Islamic financial institutions* (Finansal Yenilikler ve İslami Finans Kurumlarının Tekniği, 2016).

¹⁵¹ Shalba, A., *An investigation of the roles and responsibilities of the board of directors in the Libyan banking sector* (Libya Banka Sektöründe Yönetim Kurulunun Roller ve Sorumluluklarının İncelenmesi, 2016); Al Satrawi, A. H., *Investigating the effects of using the balanced scorecard on Islamic banks' performance* (İslami Bankaların İşleyişinde İşletme Karnesi Kullanımının Etkilerinin Araştırılması, 2017).

¹⁵² Alfaize, Najah Abdulaziz, *The impact of culture and religion on digital forensics: the study of the role of digital evidence in the legal process in Saudi Arabia* (Adli Bilişimde Kültür ve Dinin Etkisi: Suudi Arabistan'ın Yasal Sürecinde Dijital Kanıtların Rolü Çalışması, 2015); Bindabel, Wardah Abdulrahman, *The influence of Shariah (Islamic principles) corporate governance on cross-border merger and acquisitions involving Islamic companies in the Gulf countries* (Körfez Ülkelerinde İslami Şirketleri İlgilendiren Sınır Ötesi Birleşme ve Yatırımlarda Kurumsal Yönetim Şeriatın Etkisi, 2017).

¹⁵³ Rafeek, Mohamed, *Fiqh al-aqalliyāt (jurisprudence for minorities) and the problems of contemporary muslim minorities of Britain from the perspective of Islamic jurisprudence* (Fıkhu'l-akalliyat (Azınlıkların Fıkhu) ve İslam Hukuku Açısından Britanya'daki Çağdaş Müslüman Azınlıkların Sorunları, 2012).

¹⁵⁴ Greiss, Mourad, *Evaluating the influence of EU competition rules and Islamic principles on the treatment of abuse of dominance under Egyptian competition law* (Mısır Rekabet Hukukunun Gücü Kötüye Kullanma Yaklaşımında AB'nin Rekabet Kurallarının ve İslami İlkelerin Etkisinin Değerlendirilmesi, 2011).

¹⁵⁵ Al Jarba, Mohammed A. H., *Commercial arbitration in Islamic jurisprudence : a study of its role in the Saudi Arabia context* (İslam Hukuku'nda Ticari Tahkim: Suudi Arabistan Bağlamında Rolü Çalışması, 2001); Alzaagy, Abdulrahman A., *Electronic contract : a study of its application in the light of Islamic law with particular reference to Saudi Arabia case* (Elektronik Sözleşme: Suudi Arabistan'a Atıflarla Beraber İslam Hukuku Işığında Kullanımı Çalışması, 2009).

¹⁵⁶ Baharum, M. A. H., *Misrepresentation: A study of English and Islamic contract law* (Yalan Beyan: İngiliz ve İslam Sözleşme Hukuku Çalışması, 1986).

İngiltere’de İslam Hukuku Alanında Çalışma Yapılan Üniversiteler,
Merkezler ve Bu Alanda Hazırlanan Doktora Tezleri

33. Nottingham Üniversitesi (University of Nottingham)¹⁵⁸

34. Stirling Üniversitesi (University of Stirling)¹⁵⁹

Sonuç

İncelediğimiz altmış üniversiteye bakıldığında İngiltere’de İslam hukuku alanında birçok doktora tezinin yanı sıra lisans, master ve doktora programlarının sunulduğu çıkarımında bulunabiliriz. Bu programlar genel olarak İslam Araştırmaları adı altında incelense de İslam Hukuku ve İslam İktisadı olarak da master programları yer almaktadır.

Üniversiteler kendi bünyelerine bağlı merkezler ile de araştırmalar yapıp sahaya katkıda bulunmuşlar ve alanda önde gelen merkezler haline gelmişlerdir. Ayrıca seminerler düzenleyerek başka ülkelerdeki akademisyenlerle beraber çalışmalar da gerçekleştirmişlerdir.

Birleşik Krallık’ta İslam Hukuku alanında 1928 yılından itibaren doktora tezleri yayımlanmaya başlamıştır. Yayımlanan yaklaşık beş yüz doktora tezinin isimlerini incelediğimizde İslam hukukunun neredeyse her alanı ele alınmış; genel konular incelenmiş, detay konular da belli bir miktar yer almıştır. Son yıllarda yayınlanan doktora tezlerinin İslam iktisadı ve bankacılığı üzerine olması da dikkati çeken bir ayrıntıdır. Yine bu üniversitelerde mukayeseli hukuk üzerine de doktora tezleri yapılmıştır. Bazı üniversiteler İslam hukuku alanında üç veya daha az doktora tezi yayımlamıştır. Bu tezlerin yayımlanma yıllarına baktığımızda günümüze yakın tarihleri görmekteyiz. Bu da bize İslam Hukuku alanının gitgide artan bir ilgiyle karşılaştığını göstermektedir.

Kaynakça

Bedir, Murteza, “Oryantalistlerin İslâm Hukuku Mahiyetine Dair Tartışmaları”, *Oryantalizmi Yeniden Okumak: Batı’da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 371-389.

Bulut, Yücel, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, İstanbul: Küre Yayınları, 2004.

¹⁵⁷ Khan, Adnan, *Blasphemy laws and freedom of speech: a comparative study of Islamic law and modern law* (Dine Küfür ve Konuşma Özgürlüğü: İslam ve Modern Hukukun Karşılaştırmalı Bir Analizi, 2012).

¹⁵⁸ Baderin, Mashood A., *Modern Muslim states between Islamic law and international human rights law* (İslam Hukuku ve Uluslararası İnsan Hakları Arasında Modern Müslüman Devletler, 2001).

¹⁵⁹ El-Saadouni, Raed, *The liability of groups of companies in Islamic law: a comparative study with common law* (İslam Hukuku’nda Şirket Gruplarının Sorumluluğu: Örf ve Adet Hukuku ile Karşılaştırmalı Bir Çalışma, 2013); Alrashidi, Razq, *Saudi administrative contracts and arbitrability* (Suudi İdari Sözleşmeleri ve Tahkim ile Çözülebilmesi, 2017).

- Davutoğlu, Ahmet, "Batıdaki İslâm Çalışmaları Üzerine", *Oryantalizmi Yeniden Okumak: Batı'da İslâm Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003, s. 23-39.
- Uysal, Enver, "İngiltere Üniversitelerinde 1965-1984 Yılları Arasında İslâmi Bilimlerde Yapılmış Lisansüstü Çalışmalar", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1994, c. 6, sayı: 6, s. 483-487.
- Yayla, Mustafa, "I. ve II. Dünya Savaşı ve Sonrasında Batı'da İslâm Hukuku Çalışmalarının Durumu" *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2016, sayı: 27, s. 683-690.
- <https://www.abdn.ac.uk/about/history/index.php>, 30.11.2017.
- <https://www.abdn.ac.uk/study/postgraduate-research/research-areas/1100/islamic-law/>, 23.03.2018.
- <https://www.almcollege.org.uk/course/professional-diploma-in-islamic-economics-and-finance/>, 15.04.2018.
- <https://www.birmingham.ac.uk/postgraduate/courses/taught/thr/islamicstudies.aspx#CourseDetailsTab>, 30.11.2017.
- <https://www.birmingham.ac.uk/schools/ptr/departments/theologyandreligion/research/islamic/about.aspx>, 30.11.2017.
- <https://www.birmingham.ac.uk/schools/ptr/departments/theologyandreligion/research/islamic/events/index.aspx>, 30.11.2017.
- <https://www.birmingham.ac.uk/university/about/history/index.aspx>, 30.11.2017.
- <https://www.britannica.com/topic/University-of-Oxford>, 29.11.2017.
- <http://www.brunel.ac.uk/about/our-history/home>, 30.11.2017.
- <https://www.cardiff.ac.uk/about/our-profile/history>, 15.04.2018.
- <http://www.cis.cam.ac.uk>, 29.11.2017.
- <http://www.cis.cam.ac.uk/about/introduction/>, 29.11.2017.
- <https://www.dundee.ac.uk/50/stories/history/>, 15.04.2018.
- <https://www.dur.ac.uk/about/shaped/>, 30.11.2017.
- <http://www.drps.ed.ac.uk/current/dpt/cximes11044.htm>, 30.11.2017.
- <https://www.dur.ac.uk/dcief/>, 30.11.2017.
- <https://www.ed.ac.uk/about/our-history>, 30.11.2017.
- <https://www.ed.ac.uk/literatures-languages-cultures/islamic-middle-eastern/undergraduates/degree-programmes/ma-hons-islamic>, 30.11.2017.
- <https://www.exeter.ac.uk/about/facts/profile/>, 24.03.2018.
- <http://www.exeter.ac.uk/postgraduate/taught/arabislamic/islamicstudiesma/#Programme-structure>, 30.11.2017.

İngiltere’de İslam Hukuku Alanında Çalışma Yapılan Üniversiteler,
Merkezler ve Bu Alanda Hazırlanan Doktora Tezleri

- <http://www2.hull.ac.uk/Choose-Hull/University-and-region/About-us/About-the-University-of-Hull.aspx>, 30.11.2017.
- <http://www2.hull.ac.uk/Study/PGT/international-law-llm.aspx>, 30.11.2017.
- <https://www.kent.ac.uk/50/pride-in-our-past/index.html>, 15.04.2018.
- <http://www.lboro.ac.uk/about/history/>, 15.04.2018.
- <http://www.leeds.ac.uk/info/5000/about>, 30.11.2017.
- <https://www.gcu.ac.uk/study/modules/info/?Module=MMN423261>,
24.03.2018.
- <https://www.gcu.ac.uk/theuniversity/aboutglasgowcaledonian/>, 24.03.2018.
- <https://www.gla.ac.uk/explore/history/>, 30.11.2017.
- <https://www.gla.ac.uk/postgraduate/taught/religionliteratureculture/>,
30.11.2017.
- <https://www.graduate.study.cam.ac.uk/courses/directory/amamppei>,
30.11.2017.
- <https://london.ac.uk/about-us/history-university-london>, 29.11.2017.
- <http://www.manchester.ac.uk/discover/history-heritage/history/>, 30.11.2017.
- <http://www.ncl.ac.uk/about/history/>, 15.04.2018.
- <http://www.ncl.ac.uk/postgraduate/courses/degrees/law-llm/#modules>,
15.04.2018.
- [http://www.ncl.ac.uk/postgraduate/courses/degrees/law-society-legal-
research-llm/#modules](http://www.ncl.ac.uk/postgraduate/courses/degrees/law-society-legal-research-llm/#modules), 15.04.2018.
- [http://www.ncl.ac.uk/postgraduate/courses/degrees/international-business-
law-llm/#modules](http://www.ncl.ac.uk/postgraduate/courses/degrees/international-business-law-llm/#modules), 15.04.2018.
- [https://www.ox.ac.uk/admissions/graduate/courses/mphil-islamic-studies-
and-history?wssl=1](https://www.ox.ac.uk/admissions/graduate/courses/mphil-islamic-studies-and-history?wssl=1), 29.11.2017.
- <http://www.oxcis.ac.uk/>, 29.11.2017.
- <http://www.oxcis.ac.uk/aboutus.html>, 29.11.2017.
- <http://qmed.history.qmul.ac.uk/courses/ma/index.html>, 30.11.2017.
- <https://www.st-andrews.ac.uk/about/history/>, 15.04.2018.
- <https://www.soas.ac.uk>, 29.11.2017.
- <https://www.uel.ac.uk/postgraduate/courses/msc-finance-and-risk>,
30.11.2017.
- <http://www.wales.ac.uk/en/AboutUs/AboutUs.aspx>, 30.11.2017.
- <https://warwick.ac.uk/about/history/>, 15.04.2018.
- <https://warwick.ac.uk/study/postgraduate/courses-2018/idl>, 15.04.2018.
- <https://warwick.ac.uk/study/postgraduate/courses-2018/ilmpgdip>,
15.04.2018.
- [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rtpPefNjKu0J:www.
lboro.ac.uk/admin/ar/lps/progspec/year/0304/docs/MSc_Islamic_Econo](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rtpPefNjKu0J:www.lboro.ac.uk/admin/ar/lps/progspec/year/0304/docs/MSc_Islamic_Econo)

mics_Banking_%26_Finance.doc+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr,
15.04.2018.

<https://www.westminster.ac.uk/about-us/faculties/social-sciences-and-humanities>, 30.11.2017.

<https://www.westminster.ac.uk/about-us/our-university/our-heritage>, 15.04.2018.